

ГОСПОДАРСТВА НАСЕЛЕННЯ І РИНОК ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

Викладені результати аналізу діяльності господарств населення в контексті формування ринку продовольчої продукції в Україні

Постановка проблеми. Ринок продовольства не може функціонувати без товарних потоків продовольчої продукції. Сучасні товарні потоки продовольчої продукції формуються як в сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності, так і в господарствах населення. В господарствах населення відмічається низький рівень механізації господарських процесів, висока працемісткість продукції, недостатня забезпеченість основним і оборотним капіталом. В зв'язку з цим вони не спроможні створювати великі партії якісної продовольчої продукції. Проте господарства населення є більш життєздатними в екстремальних умовах господарювання ніж сільськогосподарські підприємства. Суттєве зниження обсягів виробництва продовольчих культур за останні 15 років в сільськогосподарських підприємствах потребує пошуку шляхів нейтралізації цієї тенденції. Отже, для вирішення кола протиріч пропорційного формування ринку продовольства виникає практична потреба у локалізації внутрішніх та зовнішніх резервів економічної діяльності господарств населення.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми стратегічних пріоритетів розвитку аграрної економіки в контексті формування збалансованого продовольчого ринку розкриті у працях Гайдуцького П.І. [1], Зубця М.В., Володіна С.А. [2], Кропивка М.Ф. [3], Лайка П.А., Іщенко Т.Д., Бабієнка М.Ф., Бузовського Є.А. [4]. Разом з тим, результати їх досліджень акцентують увагу головним чином на якості продукції та реформуванні виробничих відносин відносно аграрних підприємств. Значення господарств населення у формуванні ринку продовольства залишається недостатньо розкритим. У зв'язку

з цим виникає необхідність у дослідженні функціонування ринку продовольства з врахуванням ролі господарств населення.

Метою дослідження є дослідження діяльності господарств населення в контексті формування продовольчого ринку України.

Результати досліджень. Деструктивні процеси на ринку продовольства, що були започатковані у період становлення України, як незалежної держави призвели до спаду національного виробництва продовольчої продукції. На сьогоднішній питання відродження виробництва вітчизняної конкурентоздатної продукції є одним з ключових пріоритетів аграрної політики України. Розв'язання даної проблеми дозволить не тільки якісно відновити процес розширеного відтворення у продовольчому підкомплексі, досягнути підвищення рівня продовольчої безпеки але й нарощувати обсяги реалізації продукції на експорт.

Досягнення збільшення виробництва товарної продукції доцільно розглядати з точки зору локалізації внутрішнього потенціалу економічних чинників підвищення рівня товарності. В господарствах населення, на відміну від сільськогосподарських підприємств, низький рівень товарності продовольчої продукції. Це пояснюється відсутністю розгалуженої інфраструктури продовольчого ринку, недосконалим механізмом закупівель продовольчої продукції, відсутністю досконалої грошово-кредитної політики підтримки господарств населення. Однак не зважаючи на несприятливі економічні умови господарювання обсяг виробництва продовольчої продукції в господарствах населення в цілому зростає, про що і свідчать дані табл. 1.

Таблиця 1. Виробництво основних видів продовольчої продукції в господарствах населення, тисяч тонн*

Види продукції	Роки							2004 р. у % до 1990 р.
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	
Зернові і зернобобові культури	1445	2748	4495	8046	9319	5638	10100	у 7 разів
Цукрові буряки (фабричні)	3	766	1605	3167	3780	3027	3840	у 1280 разів
Соняшник	62	126	432	407	544	678	644	у 10,4 рази
Картопля	11939	14111	19561	17069	16390	18190	20483	171,6
Овочі та баштанні культури	1965	4367	4974	5386	5352	5983	6500	у 3,3 рази
Плоди і ягоди	1555	1586	1189	948	1035	1289	1448	93,1
М'ясо (у забійній вазі)	1258,8	1186,4	1224,7	1165,2	1201,4	1194,8	1081,3	85,9
Молоко	5874,2	7831,3	8989,2	9807,7	10674,3	10981,3	11254,1	191,6
Яйця, млн. штук	6160,7	5232,7	5831,3	5988,7	6326,0	6437,5	6424,4	104,3
Мед, тонн	40021	55475	48875	56120	48925	51386	55822	139,5

* Розраховано за даними Держкомстату України

Так у 2004 р. проти 1990 р. виробництво зернових і зернобобових культур збільшилося у 7 разів, цукрових буряків (фабричних) – у 1280 разів, соняшнику – у 10,4 рази, картоплі – на 71,6 %, овочів та баштанних культур – у 3,3 рази, молока – на 91,6 %, яєць – на 4,3 %, меду на 39,5 %. Зменшилося лише виробництво плодів і ягід на 6,9 %, м'яса (у забійній вазі) на 14,1 %. Однак в загальному обсязі виробництва продовольчої продукції питома вага господарств населення має виражену закономірність до зростання в розрізі всіх вище зазначених видів продовольчої продукції.

Дані табл. 2 свідчать, що у 2004 р. порівняно з 1990 р. питома вага господарств населення у загальному обсязі виробництва основних видів продовольчої продукції збільшилася, зокрема по зернових і зернобобових культурах на 21,4 %, цукровим бурякам на 23,09 %, соняшнику на 18,7 %, картоплі на 27,3 %, овочам та баштанним культурам на 62,3 %, плодам і ягодам на 35 %, м'ясу на 38,9 %, молоку на 57,6 %, яйцям на 15,9 %, меду на 17,7 %.

Таблиця 2. Питома вага господарств населення у загальному обсязі виробництва основних видів продовольчої продукції, %*

Види продукції	Роки							
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	
Зернові і зернобобові культури	2,8	8,1	18,4	20,3	24,0	27,9	24,2	
Цукрові буряки (фабричні)	0,01	2,6	12,2	20,3	26,2	22,6	23,1	
Соняшник	2,4	4,4	12,5	18,1	16,6	15,9	21,1	
Картопля	71,4	95,8	98,6	98,4	98,6	98,6	98,7	
Овочі та баштанні культури	26,3	68,5	80,3	86,0	85,9	86,4	88,6	
Плоди і ягоди	53,6	83,6	81,8	85,7	85,5	76,0	88,6	
М'ясо (у забійній вазі)	28,9	51,7	73,7	76,8	72,9	69,3	67,8	
Молоко	24,0	45,3	71,0	73,0	75,5	80,4	81,6	
Яйця	37,8	55,7	66,2	61,9	55,9	56,1	53,7	
Мед	78,7	88,4	93,2	93,5	95,7	96,0	96,4	

* Розраховано за даними Держкомстату України

З викладеного видно, що значення господарств населення у створенні пропозиції продовольчої продукції на ринку продовольства зростає. Отже в процесі розвитку ринку продовольства не можна залишати їх поза межами дії економіко-фінансової підтримки з боку держави. У

зв'язку з цим, на період стабілізації продовольчого підкомплексу необхідно спрямовувати національну аграрну політику на створення сприятливих умов щодо реалізації продукції господарствами населення, як основи нейтралізації деструктивних факторів на продовольчому

ринку. Для цього на державному рівні необхідно активізувати роботу по створенню сільськогосподарських споживчих кооперативів. Це дозволить підвищити рівень товарності господарств населення та їх доходності. Враховуючи обмежені можливості щодо фінансування з боку держави, в першу чергу доцільно надавати підтримку розвитку споживчої кооперації у густо населених та значно віддалених від міського ринку (або потенційних точок збуту продовольчої продукції) територіях. При розрахунках, необхідно передбачити гнучку систему доплат господарствам населення за підвищення якості реалізованої споживкооперації продукції та сітку надбавок за час стабільного постачання продовольчої продукції споживчому кооперативу. Внаслідок старіння населення та відтоку працездатного населення з сільської місцевості у міста, не можна досягнути повного використання потенціалу господарств населення. Для підвищення мотивації господарств населення на предмет збільшення виробництва якісної продукції у визначених обсягах через мережу споживкооперації, необхідно передбачити конструктивні зміни у пенсійному законодавстві України. Доцільно доповнити пенсійне законодавство нормами, які б гарантували підвищення розміру пенсії домогосподарствам розташованим у сільській місцевості пропорційно до обсягу доходу отриманого через споживчу кооперацію за останні 5 років.

Паралельно з розвитком споживкооперації необхідно збільшувати та здешевлювати кредитні ресурси для розвитку господарств населення за рахунок субсидування відсоткової ставки за кредит (отриманої в комерційному банку).

Висновки. У загальному обсязі виробництва продовольчої продукції за період 1990-2004 рр. питома вага господарств населення за всіма основними видами продовольчої продукції суттєво зросла. Однак господарства населення мають низький рівень товарності. Тому для локалізації потенціалу

господарств населення необхідно активізувати конструктивну державну політику в контексті розвитку споживкооперації та здешевлення кредитних ресурсів для розвитку господарств населення розташованих в сільській місцевості.

Перспективи подальших досліджень: оцінка господарської діяльності господарств населення в результаті входження України у ВТО, обґрунтування теоретико-методичних параметрів збалансованого розвитку продовольчого ринку України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Гайдуцький П.І.* Аграрна реформа: радикальні заходи, високий результат // Економіка АПК. – 2002. – № 12. – С. 3-8.
2. *Зубець М.В., Володін С.А.* Про стратегію утвердження інноваційної моделі розвитку аграрної економіки // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 23-27.
3. *Кропивко М.Ф.* Концептуальні засади реформування управління аграрним сектором економіки України // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 147-150.
4. *Лайко П.А., Іценко Т.Д., Бабієнко М.Ф., Бузовський Є.А.* Підвищення якості продовольчих ресурсів // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 16-22.

ГЛІБОВ Руслан Вадимович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри аналізу і статистики ім. І.В. Поповича ДВНЗ “Державний агроєкологічний університет”

Наукові інтереси:
– дослідження формування ринку продовольчої продукції